

rati ne le z modrim vzrejevanjem, temuč naj več tudi s svojim lepim zgledom.

10. Pazljivost.

„Imamo veliko hranilo, ktere je zaupano naši skerbi in čujnosti: to so otroci.“
Sv. Križost.

Učitelj, bodi pazljiv ali čuječ! to je: pazi na sč, da nič ne storiš in ne opustiš, kar se ne združuje s tvojim imenitnim stanom; pazi pa tudi na svoje učence, da se ti ne pokvarijo; bodi njih pravi svetni angel varh!

11. Značajnost.

„Tvoje oči naj naravnost gledajo, in tvoje trepavnice naj hodijo pred tvojimi stopinjami.“
Preg. 4, 25.

Učitelj, bodi značajan! to je: glej, da spoznaš resnico, in potem, ne omahuj sedaj na levo, sedaj na desno, temuč ostajaj stanovitno pri spoznani resnici. Pravi, stanovitni značaj ima svojo podlago sicer v prostosti, toda ta prostost naj izvira iz tvojega serca, iz lastnega prepričanja. Značajan „mož beseda“ vtiskuje pravi značaj tudi v serca svojih učencev, kakor tudi neznačajan odgojnik vzreja neznačajna, omahljiva serca, kakoršnih se svet ogiba.

12. Pobožnost.

„Skerbno si prizadevaj, se skazati Bogu doakusnega delavca, kteremu se ni treba sramovati.“
Tim. 2, 15.

Učitelj, budi pobožen! to je: spolnuj svoje težavne dolžnosti iz ljubezni do Bogá in zavoljo Boga iz ljubezni do bližnjega. Pobožnost pa more izvirati iz dna serca, ako ne, se rada preverže v hinavščino, ktere naj se učitelj čez vse varuje. Pobožni učitelj sadi to bogoljubno cvetico tudi v serca svojih gojencev. Pobožni učitelj tudi vse svoje težave in britkosti voljno prenaša, ker vé, da le voljno terpljenje je zaslužljivo in nam daje pravo večno plačilo.

Stari in mladi Slovenec.

Gluma.

O. Gluma impudicitia, glumü scena, iocus, glumiti se garrire, irridere, glumicü scenicus, mimus.

S. Nsl. je *gluma iocus; insania, glumiti se ali šaliti se, gluma č - e c - a r histrio (Gaukler, Schauspieler)*, serb. hrov. *glumac*, in poslej bodem rabil vzajemno *glum, gluma, glumec, gluminik, glumstvo, glumišče, glumilišče, glumitelj, glumno*.

Gnesti.

O. *Nota saepe je scribi pro e: gnjetomi.*

S. Rad bi vedil, ktera pisava je prava v tej in nekterih naslednjih besedah, ker se v nji ne vjemamo vsi. Iz Vaše opombe vidim, da mi je pisati gnjesti, kakor pišeta i Hrovat i Serb, gnječiti, gnječa.

Gniti.

S. Bral sem že tudi gnjiti, gnjil, gnjiloba, in celo gnjoj! Iz Vašega pisanja spoznam, da je pravo gniti, gnil, gnoj, gnojiti.

Gnusü.

O. Vjema se nekaj z gnesi in gnšī f. *sordes*, čes. *hnis*. gnusiti pa gnšiti *inquinare*; vendar se ima dobro ločiti ter pomniti, da se nahaja i gnšiti, gnusota in gnšota, gnšivü.

S. Dasi pravite nsl. *gnus macula hung. gnjus nausea habd. serb. gnus sordes mik. rus. gnusü Ungeziefer*; — pa nosnik mi kaže, da se sme pisati brez *j*, toraj: *gnus, gnusoba, gnusen* itd.

Gněvü.

O. Gněviti *irritare, gněviti se irasci, gněvü ira, furor.*

S. Jarnik mi spričuje, da je koroškim, pa dolenskim Slovincem znana, in ker jo, kakor i Vi pravite, brata Jugoslovana imata v obliki gnjev, hočem tudi jaz pisariti gnjev, gnjevati, - se, gnjevanje, gnjevatelj, gnjevljiv in gnjevniv *iracundus, gnjevno, gnjevstvo.*

Gnězdo.

O. Gnězdo in gnězno *cubile, nidus* cf. *scr. ni et dhā, ergo locus, ubi quid deponitur; de g praefixo* cf. *gnětiti cum nětiti; de z lit. lizdas, nest et nidus; vezdeti et zvězda. suff. est o, ante quod d excidit; gnězditi nidificare, — se insidiari.*

S. Eni pišejo gnezdo, eni gnjezdo, in le brate jugoslovanske posnemam, ako rabim v prihodnje vzajemno obliko g n j e z d o.

Gnētiti.

O. Gnētiti accendere, saepe cum praep. vūzū, podū incendere; cf. gnēzdo, gnēv.

S. Sedaj rabimo netiti p. ogenj in gnetiti fovere, znetiti, podnetiti, podničevati, v-netilo fomentum, podnetek, podnetljej, kakor hrov. unititi, pronicivati, nitilo; in ker vneti sploh pišem brez j, mislim, da je prav tudi netiti ali gnetiti.

Govoriti.

O. Govorū cf. gvorū aquae bulla (Wasserblase), gvorūkū, gvorīcī, nota russ. govorū.

S. Pomenljivo se mi zdi, da Vam je bilo govoriti a) tumultuari, in potem še le b) loqui; govorū tumultus, clamor; govorīnū seditiosus. Kaže mi to, da so že nekdej v sejmi Sloveni hrumeli in ropotali, kadar so govorili, kakor dostikrat tudi sedaj. Spominjam se narodne pesmi, kjer Pegam pravi, govori t. j. navadno in slovesno, glasovito!

Goj.

O. Goj pax cf. russ. izgoj; serb. goj gaudium; gojilo sedatio. nota lit. gīti sanare gajus sanabilis, quae cf. cum scr. džajus medicina a džī vincere.

S. Ta opomba mi je važna zato, ker mi je gojiti, gojilišče, kakor Hrovatom, Serbom, t. j. rediti, vzrejati, gajiti (cf. čes. hájiti hraniti, braniti, varovati) t. j. zdraviti sanare, in časih gojiti nam. kojiti — pokojiti sedare.

Golēmū.

O. To imajo Hrovatje, Serbi, kakor jaz v pomenu magnus, golēmīna magnitudo.

S. Pa jo že tudi Slovenci rabimo; treba je toraj, da razumemo na pr. „čudo golemo“!

Gorazdū.

O. Gorazdū peritus, artifex je tuje slovo, iz gotovsk. praep. ga in razda loquela.

S. Mika me le, ker Rus pravi razun gorazdo tudi gorazno valde, in ali ni slov. grozno lep, grozno svet nam. gorazno lep?

Gramada.

O. Piše se tudi gromada in gromača *acervus*, *rogus*, *cumulus*, *materia*.

S. Nsl. grmada, ali gromada; *thema*, pravite Vi sami, je gromü cf. serb. *gromoran ingens*, *gromula ingens homo*; in v tem smislu se nahaja v spisih slovenskih *gromno* ali *ogromno t. j.* velikotno, velikansko.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

Južne, apnenče gore; gore možiške; Alpe zilske, Alpe karnske, Čanina, Karavanke.

J. Dosihmal ste mi pravili od severnih pomejnih gorá, od zemlje, ktero pokrivajo prvotne Alpe; povejte mi še kaj od južnih pomejnih gorá ob reki Zili, Zilici in ob desnem dravskem bregu!

O. Južno tretjino zemlje pokrivajo tla južnih apnenčnih Alp; ta pokrajina je pa popolnoma drugačna, kakor so osrednje in severne pokrajine, kar namreč zadeva podobo in sestavo gorá.

Tu so naj prej:

a. Gore možiške (*Miesgebirge*) imenovane, od štajerske strani tudi ljubeljske, od kranjske pa kamniške planine. Te gore so na jugovzhodnem koncu dežele, in pokrivajo kakih 16 □ milj; v njih je obilo poprečnih dolov; povežajo se na ravnost okoli Doberlevasi; notranji planinski apnenčni svet, ki spada prav za prav k Karavankam, ima dokaj svinčene rude in je primerno 5000' visok, naj višji verh Peca, je 6678' visok, na meji so herbti in planine ena h drugi primerno visoke 6500'; naj višji verhunei v južnem kotu zemlje so pa: Storžic 6738', Grintovec na kranjskih tleh naj višji verh vsega pogorja 8145', Kočna 8050'. Sedla in prehodi so pa visoki 3000 — 4000', tako je sedlo jezerske gore na Kranjsko

S. Mika me le, ker Rus pravi razun gorazdo tudi gorazno valde, in ali ni slov. grozno lep, grozno svet nam. gorazno lep?

Gramada.

O. Piše se tudi gromada in gromača *acervus*, *rogus*, *cumulus*, *materia*.

S. Nsl. grmada, ali gromada; *thema*, pravite Vi sami, je gromü cf. serb. *gromoran ingens*, *gromula ingens homo*; in v tem smislu se nahaja v spisih slovenskih *gromno* ali *ogromno t. j.* velikotno, velikansko.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

Južne, apnenče gore; gore možiške; Alpe zilske, Alpe karnske, Čanina, Karavanke.

J. Dosihmal ste mi pravili od severnih pomejnih gorá, od zemlje, ktero pokrivajo prvotne Alpe; povejte mi še kaj od južnih pomejnih gorá ob reki Zili, Zilici in ob desnem dravskem bregu!

O. Južno tretjino zemlje pokrivajo tla južnih apnenčnih Alp; ta pokrajina je pa popolnoma drugačna, kakor so osrednje in severne pokrajine, kar namreč zadeva podobo in sestavo gorá.

Tu so naj prej:

a. Gore možiške (*Miesgebirge*) imenovane, od štajerske strani tudi ljubeljske, od kranjske pa kamniške planine. Te gore so na jugovzhodnem koncu dežele, in pokrivajo kakih 16 □ milj; v njih je obilo poprečnih dolov; povežajo se na ravnost okoli Doberlevasi; notranji planinski apnenčni svet, ki spada prav za prav k Karavankam, ima dokaj svinčene rude in je primerno 5000' visok, naj višji verh Peca, je 6678' visok, na meji so herbti in planine ena h drugi primerno visoke 6500'; naj višji verhunei v južnem kotu zemlje so pa: Storžic 6738', Grintovec na kranjskih tleh naj višji verh vsega pogorja 8145', Kočna 8050'. Sedla in prehodi so pa visoki 3000 — 4000', tako je sedlo jezerske gore na Kranjsko

3802' visoko, na Štajersko je pa prehod čez sedlo Tolstega verha; oba nista ravno težavna.

b. Med zgornjo Dravo, Belim jezerom in reko Belo so pa Alpe zilske, eno samo mogočno pogorje.

To pogorje je 8 milj dolgo in 1—2 milj široko, verhunci so visoki 6000—7000'. Naj višji je lešanski verh 8497' Juk ima 5958', sverž Reifkoggl 7470', Gradišče 6450' mogočna planina Dobrač je 6816' visoka.

Prehodi so od Kotoč k gornjemu Dravberku, od št. Moharja na Višprijane v Greifenburg, od Čač na Pliberk v Belo i. t. d.

c. Ob deželni meji za reko Zilo je mogočno ozidje apnenčnega pogorja. Do soteske Pontabel v dolini reke Bele se imenuje to pogorje Alpe karnske, za to sotesko in za Poziljem se pa imenuje Čanina in Karavanke.

Alpe karnske so sploh niže, njih slemena so pa gola in verhunci ostri; cesta je samo na enem kraji med Kotočami in med Tolmečem na Beneškem v dolini reke Talmenta čez Pleken 4314' visoka. Iz med obilo verhuncev imenujemo le Polinika 7356' in pri vzhodnem koncu Šinaveca nad Naborjetom 6396' — pa Koka 6084'.

Čanina je med doloma reke Bele, namreč tiste Bele, ki teče na Benečansko in Zilice in je še silna panoga poslednjega lednika v južnih Alpah. Tukaj se vzdiguje Višja gora 8448', Kraljev verh 6092' in slavne romarske sv. Višarje — 5646' visoke.

d) Prave Karavanke se vzdigujejo 1—3 milje na široko in čez 5 milj na dolgo za dolino reke Zlice (male Zile). Po predelskem sedlu (3642') pelje edina cesta na Goriško. Dravo pa spremljajo te gore od sv. Jakoba do Abolič.

Reka Bela (železna ali kapeljska Bela) prirodno meji z dolinami svojih pritokov Lipene in Obiršice Karavanke od Možiških gor, ktere se razgrinjajo pred apnenčnim hribovjem možiškim.

Odlikujejo se pa Karavanke tu pa tam tudi s prelepimi drevnatimi predgorji, v katerih rudarji dobivajo mnogo svinca. Naj višji verhunci so: Kamen 5244', Képa 6780', Golica 5802', pa nad cestnim klancem ljubeljskim 4362' v nebo stermeča Begunšica 6522' in slednjič 6630' visoko sleme Košuta. Svinčnati Obir, čegar naj višji verh dosega 6774', se ozira

kakor pravi ober (orjak) pod se na nizko Podravje, nad katerim stojé 2—3000' visoki verhi (na Zili 2085' i. t. d.)

Doline v Karavankah so sploh poprečne, in razun dola reke Kokre in Bele (Kapeljske) nič kaj znamenite; prehodi, edini Ljubel, znan po svojih zametih 4362', so zeló stermi in težavni.

Koroške gore sva tedaj razdelila 1. v pragorne ali perovtne Alpe, ktere zagrinjajo ves sever in nekoliko tudi osredok dežele. Do prelaza Kačberga se imenujejo Turi in dalje proti vz. so pa muro-dravske Alpe; 2. v južne apnenčne gore, ktere se zopet razdeljujejo na vzhodu v možiske gore, na zahodu pa med Zilo in Dravo v zilske Alpe, ob meji dežele na Laško pa v Alpe karnske do Pontabla, od Pontabla naprej med Belo in Zilico v Čanino in od tod naprej za Zilo in Dravo pa v Karavanke.

(Dalje prih.)

P a š n i k.

Nauk v jeziku. V jeziku morajo učenci v ljudski šoli toliko napredovati, da to, kar slišijo govoriti, dobro razumijo, da tiskano in pisano gladko in razumno berejo, — potem da misli drugih, ki jih slišijo ali berejo in tudi svoje misli pravilno govore in zapisujejo. Se vé, da to veljá le v maternem jeziku. Kdor uči učence tujega jezika, naj nikar ne prezira te prve podlage v maternem jeziku.

Pri tem nauki pa se morate imeti pred očmi dve reči: 1) Kako se učenci vadijo in navadijo jezik prav razumevati? 2) Kako se učenci navadijo prav govoriti in pisati? Na obe te vprašanji se odgovarja naj bolje tako, da terdimo: Vadi in vadi učence govoriti in pisati v živih pogovorih in zgledih tako dolgo, da jim je vse to dušna lastina.

Učitelj naj si tedaj prizadeva, da v šoli sam lepo in pravilno govori in da posebno pri branji gleda na to, da učenci vsako besedo prav naglašajo in pravilno izgovarajo in posamne stavke, kakor tudi ves berilni spis gladko in razumno berejo. Posebno važno delo ima pa učitelj takrat, ko se učenci vadijo spisovati, to je, ko naj pred prepisujejo, potem pa sami spisujejo svoje in drugih misli. Vsaki spis se mora tako dolgo

piliti in pilliti in popravljati, da je brez naj manjšega pogreška. To dá sicer učitelju veliko dela in truda, toda potrebno je to, ker brez tega se ne more v jeziku napredovati. Kar veljá to v domačem jeziku, veljá gotovo še bolj v tujem. Pri vsakem delu je vaja prva reč, posebno pa še pri šolskih naukih in med temi posebno pri nauku v jeziku. — a —

Jezik je dar božji. Besedo jezik rabimo v dvojem pomenu. V prvem pomenu je jezik telesni ud, s katerim govorimo. V drugem pomen rabimo besedo jezik za govor, kako govorimo, postavim: slovenski, nemški, i. t. d. Jezik je naj lepša, naj dražja in naj imenitnejša dota, kar jih je prejel človek iz stvarnikove roke, je tedaj velik dar božji. Kako imeniten je ta božji dar, vidi se lahko pri mutastem človeku, ki se ne more tega daru veseliti. On ne more svojih misli in čutov razodevati, ne more z nami govoriti. Z jezikom (govorom) se lahko stori veliko dobrega in koristnega, pa tudi slabega in hudega. Ako kdo kaj napačnega stori, drugi ga posvari in mu pové, v čem se je pregrešil in kaj naj stori, da bo prav. Mi bi bili še v temi nevere, ko bi govora ne bilo. Pervi, ki je naše prednamce učil kat. vere, jim je pridigoval in jih podučeval, kar bi pa ne bil mogel storiti, ko bi ne bil imel govora in bi ne bil umel našega jezika. Mati bi ne mogla učiti sinka moliti in govoriti; oče bi ga ne mogel opominjati in svariti, in še veliko dobrega in koristnega bi se moralo opustiti, ko bi nam ne bil dal modri in dobri stvarnik jezika ali govora. Brez jezika bili bi mi torej neizobraženi in podobni neumni živini. — Z jezikom se lahko stori tudi veliko hudega in slabega. Že v raji je hudobni duh v kačji podobi prve starše ogovoril, k grehu nagovarjal in zapeljal. In tako se je od začetka pa do dan danes z jezikom storilo mnogo hudega. Pa Bog je to prepovedal, človeku pa dal um in prosto voljo, da lahko spozná, kar ni prav, in to opušča, in jezika, ki je tako velik dar božji, ne rabi za nespametne reči. Ne samo prepovedal, tudi kaznoval je Bog to že dostokrat očitno. Tako n. pr., ko je velikan Golijat zabavljivo govoril Izraelcem, ga je Bog kaznoval, in slabi pastir David ga je premagal po božji volji. Zmirom rabimo jezik le v čast božjo, v svoje in v izobraženje svojega národa!

kakor pravi ober (orjak) pod se na nizko Podravje, nad katerim stojé 2—3000' visoki verhi (na Zili 2085' i. t. d.)

Doline v Karavankah so sploh poprečne, in razun dola reke Kokre in Bele (Kapeljske) nič kaj znamenite; prehodi, edini Ljubel, znan po svojih zametih 4362', so zeló stermi in težavni.

Koroške gore sva tedaj razdelila 1. v pragorne ali perovtne Alpe, ktere zagrinjajo ves sever in nekoliko tudi osredok dežele. Do prelaza Kačberga se imenujejo Turi in dalje proti vz. so pa muro-dravske Alpe; 2. v južne apnenčne gore, ktere se zopet razdeljujejo na vzhodu v možiske gore, na zahodu pa med Zilo in Dravo v zilske Alpe, ob meji dežele na Laško pa v Alpe karnske do Pontabla, od Pontabla naprej med Belo in Zilico v Čanino in od tod naprej za Zilo in Dravo pa v Karavanke.

(Dalje prih.)

P a š n i k.

Nauk v jeziku. V jeziku morajo učenci v ljudski šoli toliko napredovati, da to, kar slišijo govoriti, dobro razumijo, da tiskano in pisano gladko in razumno berejo, — potem da misli drugih, ki jih slišijo ali berejo in tudi svoje misli pravilno govore in zapisujejo. Se vé, da to veljá le v maternem jeziku. Kdor uči učence tujega jezika, naj nikar ne prezira te prve podlage v maternem jeziku.

Pri tem nauki pa se morate imeti pred očmi dve reči: 1) Kako se učenci vadijo in navadijo jezik prav razumevati? 2) Kako se učenci navadijo prav govoriti in pisati? Na obe te vprašanji se odgovarja naj bolje tako, da terdimo: Vadi in vadi učence govoriti in pisati v živih pogovorih in zgledih tako dolgo, da jim je vse to dušna lastina.

Učitelj naj si tedaj prizadeva, da v šoli sam lepo in pravilno govori in da posebno pri branji gleda na to, da učenci vsako besedo prav naglašajo in pravilno izgovarajo in posamne stavke, kakor tudi ves berilni spis gladko in razumno berejo. Posebno važno delo ima pa učitelj takrat, ko se učenci vadijo spisovati, to je, ko naj pred prepisujejo, potem pa sami spisujejo svoje in drugih misli. Vsaki spis se mora tako dolgo